

DLA doktori értekezés tézisei

Krasznai Gáspár

Giuseppe Verdi énekkar kezelési újításai

Belső konzulens: Dr. Batta András

Külső konzulens: Dr. Frigyesi Judit

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem
28-as számú művészet- és művelődéstörténeti tudományok
besorolású
Doktori iskola

Budapest

2019

I. A kutatás előzményei

Giuseppe Verdi életét bemutató és életművét elemző írások nagy számban jelentek meg a világ különböző nyelvein, melyek közül a legjelentősebbnek talán Julian Budden három kötetes angol nyelvű *The Operas of Verdi* című munkája tekinthető. A különböző terjedelmű könyvek és tanulmányok az operák dramaturgiáját, a librettók és a zene kapcsolatának problematikáját, hangszerelését, a szereplők jellemábrázolását, énektechnikai nehézségeit taglalják. Az egyházi művek esetében azok sajátos zenei világát és az operákhoz hasonlóan a szövegi-zenei összefüggéseket elemzik. A szakirodalomból azonban – sajnálatos módon – szinte teljes mértékben hiányzik az énekkar kezelés, az énekkari hangszerelés, az énekkari hangzás verdii forradalmasításának tematikája. Az operák elemzése során a tanulmányok írói természetesen foglalkoznak az énekkar dramaturgiai funkcióival, egy adott jelenetben, vagy akár egy egész operában betöltött szerepével, ám ez nem haladja meg egy mellékszereplő analízisének terjedelmét és mélységét. Egy felvonáson belül két ária, vagy duett részletes elemzése között még Budden, Parker vagy Petrobelli is hajlamosak egy jelentős énekkari tételt vagy együttest akár egyetlen mondatban elintézni anélkül, hogy az előzetesen elemzett áriához vagy duetthez hasonló mértékű zenei

részletekbe bocsátkoznának. Hasonlóan szűkszavúak e téren Várnai Péter magyar nyelvű tanulmányai is.

II. Források

Verdi énekkar kezelési újításainak kutatása során az elsődleges források maguk a kották, még hozzá az 1840-es években keletkezett operáinak ének-zongora kivonatai, azon belül is az énekkari jelenetek zenei anyaga. Ahhoz, hogy bármivel kapcsolatban is az újítás ténye bizonyítást nyerjen, egymás mellé kell tenni az előzményt és az újnak vélt jelenséget. Verdi művei alapos ismeretének birtokában végig tanulmányoztam a milánói Scalában 1832 és 1850 között előadott összes opera kottáját, azon belül is alapos vizsgálat alá vettem az énekkari jeleneteket, hogy rátaláljak Verdi '40-es évekbeli énekkari újításainak esetleges előzményeire. Választ kerestem arra, hogy az általam újnak vélt énekkari megoldások valóban újak-e, így azok Verdi találmányainak tekinthetők-e, avagy a '30-as években mások által már alkalmazott jelenségeket vett át és épített bele a saját operáinak énekkari tételeibe. A hosszas, de annál izgalmasabb kutatómunka a várt eredményt hozta: a Verdi újításainak vélt jelenségek vagy egyáltalán nem, vagy pusztán csírájukban, kezdetleges formájukban lelhetők fel Ricci, Auber, Nicolai, Lillo, Mandanici, Mercadante, Bellini,

Donizetti vagy Rossini alkotásaiban. A milánói Scala műsorát 1778-tól kezdve pontosan dokumentálja Giampiero Tintori: *Cronologia opere-balletti-concerti 1778-1977*. nagykönyve, melyből kigyűjtöttem az összes műcímet, mely az ifjú Verdi 1832 májusi első Milánóba érkezésétől kezdve egészen az első alkotói periódusának a végéig, azaz 1850-ig látható és hallható volt Milánóban, és amelyekből így az ifjú komponista ihletet meríthetett. A művek kottáinak jelentős részét – részben kéziratok formájában, részben pedig XIX. században nyomtatott, poros állapotban – a milánói konzervatórium könyvtára megőrizte, így igen kevés kivételtől eltekintve valamennyi mű áttanulmányozható volt. Minthogy a *Nabucco* hálaadó imája esetében felmerül a zsidó liturgikus énekekkel való kapcsolat, a milánói zsidó hitközség könyvtárában is végeztem kutatásokat, ahol sajnos semmilyen írásos dokumentummal nem tudtak szolgálni, amely Milánó 1840 körüli zsinagógai zenei világába nyújtott volna betekintést. Mindössze egy CD-felvétellel tudtak szolgálni, amelyen Elia Enrico Richetti, Milánó nyugalmazott rabbihelyettese mesél a zsinagógai szertartások rendjéről és énekelve mutatja be a különböző ünnepkörhöz kapcsolódó dallamokat. A CD-n elhangzó anyagból sikerült formai és dallami rokonságot is találni a *Nabucco* hálaadó imájával, ám a téma szélesebb körű

kifejtéséhez szükséges volt újra kapcsolatba lépni Frigyesi Judit professzor asszonnyal, akinek a 2014 februárjában a Zeneakadémia doktori iskolájában a zsinagógai énekek témájában tartott mesterkurzusán bemutatott táblázata formai egyezést mutattak Verdi szóban forgó jelenetével. Elia Enrico Richettit személyesen kerestem fel milánói lakásán, aki hatalmas könyvtárából újabb anyagokkal szolgált, melyek feldolgozásában Frigyesi Judit nyújtott felbecsülhetetlen segítséget. A disszertáció 12. fejezete – beleértve a *Nabucco* hálaadó imájával való zenei összefüggések kimutatását is – az ő hozzáadott munkája nélkül jelen formájában nem készülhetett volna el.

III. Módszer

Egyházi és színpadi művek kölcsönhatása Giuseppe Verdi életművében című szakdolgozatom írása során Verdi teljes életművét feldolgoztam, melynek során feltűnt az énekkar logikus, gondos és gyakran újszerű kezelése, szólamvezetése, egyszóval énekari hangszerelése. Miután a *Nabucco* 1842-es milánói ősbemutatóját megelőző hetekből fennmaradt dokumentumok tanúsága szerint a Scala társulata városszerte hírét vitte a próbák során megismert új és különleges zenének, foglalkoztatni kezdett, hogy a *Nabucco* zenéje mégis miért

tűnhetett különösnek és főként újszerűnek a maga korában egy olyan művészi gárdának, amely napi szinten foglalkozott a kor legkiemelkedőbb operáival. Szembetűnő volt, hogy az énekkari művészek nemcsak modernnek, de igen nehéznek is találták a művet, amit nehézsége ellenére is lelkesen tanultak. Ezen információk feldolgozása után született meg az elhatározás, hogy személyesen Milánóba utazzam s alapos kutatómunkával ismerjem meg az előzményeket, amelyekből Verdi ihletett meríthetett és amelyekkel a Scala énekkara szokva volt, és ezek tükrében mutassak rá Verdi énekkarkezelési újításaira. Első körben a Scala archívumában gyűjtöttem ki az elérhető összes adatot 1832-től 1850-ig, elsősorban a játszott művek listáját. Második körben a konzervatórium könyvtárában néztem át a mintegy negyven opera kottáját, azok énekkari szólamaira fókuszálva, fényképet és részletes jegyzeteket készítvén azon helyekről, amelyekben Verdi vélt énekkar kezelési újításainak csíráját, enyhe előzményeit véltem felfedezni. Harmadik körben a milánói zsidó hitközség könyvtárában kutakodtam Milánó 1840 körüli zsinagógai zenei élete után. Később Richetti a nagy mennyiségű milánói zsinagógai énekek hangfelvételei mellett olyan könyveket is a rendelkezésemre bocsátott, amelyekből betekintést nyerhettem a város és az itáliai zsidóság több évszázados történetébe. Ilyen volt többek

közt Annie Sacerdoti: *Tempio Centrale di Milano* „*Hechàl David u-Mordechai*” című munkája.

IV. Eredmények

A kutatás során bebizonyosodott, hogy az általam Verdi találmányainak tulajdonított, legalábbis annak vélt énekkari újítások valóban az övéi. Előzmények akadnak, de azok csupán kezdetleges próbálkozások, bizonyos esetekben pedig anélküliek, mint például a *Nabucco* hálaadó imája, melynek előzménye a zsidó liturgikus énekek világában keresendő. Eredményeimet összehasonlítani korábbi kutatásokkal nem tudom, mert érdeklődésemre valamennyi felkeresett milánói intézmény vezetőjétől azt a választ kaptam, hogy ezt a területet eddig még senki sem vizsgálta, de nemcsak Verdi és a zsidó énekek kapcsolatát, de még az énekkar tematikáját sem. A Scala archívumának igazgatója, Matteo Sartorio bízott is a doktori disszertáció mielőbbi megírására és annak olasz nyelvre való fordítására, mert meglátása szerint hiánypótló munka lenne az olasz Verdi-kutatásban.

V. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenység dokumentációja

1. Előadások, rádióbeszélgetések, hangversenyek, amelyeken a disszertációban említett zeneszerzőktől és művekből hangzottak el részletek:

2012. október 23. 12:30 Magyar Állami Operaház
„Szabadságra hangolva” ismertető előadás az Operaház művészeivel Verdi *Don Carlos*ából

2013. május 25. 17:00 Magyar Állami Operaház Verdi-
maraton „*A couleur locale* Giuseppe Verdi műveiben” előadás

2013. szeptember 21. 18:00 Magyar Állami Operaház Verdi:
Falstaff premier – Hangoló előadás

2013. október 20. 17:30 Erkel színház Verdi-félmaraton „*A
couleur locale* Giuseppe Verdi műveiben” előadás

2013. október 23. 12:00 Magyar Állami Operaház
„Szabadságra hangolva” ismertető előadás az Operaház művészeivel Verdi *Don Carlos*ából

2013. november 29. 18:00 Erkel színház Verdi: *Giovanna
d’Arco (Szent Johanna)* premier – Hangoló előadás

2013. november 30. 18:00 Erkel színház Verdi: *A haramiák*
premier – Hangoló előadás

2013. december 1. 18:00 Erkel színház Verdi: *Luisa Miller*
premier – Hangoló előadás

2013. december 5. 18:00 Erkel színház Verdi: *Rigoletto* premier – Hangoló előadás
2014. február 1. 15:00 Magyar Katolikus Rádió „Zene-közelben” Juhász Előddel: „Verdi szakrális jelenetei” zongorás illusztrációs beszélgetés
2014. március 29. 15:00 Magyar Katolikus Rádió „Zene-közelben” Juhász Előddel: „Verdi egzotikus zenei ábrázolása” zongorás illusztrációs beszélgetés
2014. október 27. 18:00 Erkel színház Donizetti: *Lammermoori Lucia* Edita Gruberova-koncert – Hangoló előadás
2015. február 13. 18:00 Erkel színház Verdi: *Nabucco* premier – Hangoló előadás
2015. április 4. 17:00 Erkel színház Verdi: *Aida* premier – Hangoló előadás
2015. június 13. 11:00 Zeneakadémia Solti terem „Ora pro nobis” doktorandusz koncert
2015. szeptember 26. 17:00 Magyar Állami Operaház Verdi: *Otello* premier – Hangoló előadás
2015. október 23. 15:30 Magyar Állami Operaház „Szabadságra hangolva” ismertető előadás Verdi *Nabuccó*jából az Operaház Énekkarával
2015. november 6. 19:00 Budaörs, Nepomuki Szent János Templom „Ora pro nobis” emlékhangverseny

2016. március 18. 18:00 Erkel színház Verdi: *A trubadúr*
premier – Hangoló előadás

2016. szeptember 24. 18:00 Magyar Állami Operaház Verdi:
La traviata premier – Hangoló előadás

2016. november 18. 18:00 Erkel színház Donizetti:
Lammermoori Lucia premier – Hangoló előadás

2017. január 7. 15:00 Magyar Katolikus Rádió „Zene-
közelben” Juhász Előddel: „Verdi énekkar kezelési újításai”
zongorás illusztrációs beszélgetés

2017. november 18. 18:00 Erkel színház Rossini: *Az olasz nő*
Algírban premier – Hangoló előadás

2018. november 16. 19:00 Budaörs, Nepomuki Szent János
Templom „In memoriam Gioacchino Rossini”
emlékhangverseny a mester születésének 150. évfordulóján

2019. május 4. 13:12 Erkel Színház Országos Dalárünnep

2. Megjelent tanulmányok:

„*A couleur locale* Verdi művészetében”. In: ZeneSzó XXIII.
évfolyam 5. szám 2013.

„SCHILLER-VERDI: LUISA MILLER Polgári szomorújáték
és romantikus opera”. In: ZeneSzó XXIII. évfolyam 9. szám
2013.